

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра статистики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)

“ ____ ” _____ 2019 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра**

**зі спеціальності 051 «Економіка»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Статистика бізнесу»**

на тему: «Статистичний аналіз соціальної сфери в Україні»

Виконавець:

студент факультету менеджменту,
обліку та інформаційних технологій

Любович А.А. _____

Науковий керівник:

к.е.н., професор

Підгорний А.З. _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	 6
1.1 Соціальна сфера. Її функції та принципи.	6
1.2 Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери.....	9
 РОЗДІЛ 2. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ.....	 12
2.1 Соціальна інфраструктура та соціальний захист населення.....	12
2.2 Статистичне дослідження освіти в Україні.....	19
2.3 Статистичне дослідження сфери охорони здоров'я в Україні.....	36
2.4 Статистичний аналіз розвитку культури.....	42
 РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	 50
3.1 Соціальна сфера в аспекті державного управління.....	50
3.2 Проблеми та перспективи розвитку соціальної політики.....	59
3.3..Впровадження інноваційних методів у сферу соціального розвитку.....	69
 ВИСНОВКИ	 69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Кожне нове суспільство породжує нові надії. Культура, освіта дають людині можливості в реалізації своїх особистих прагнень, при виборі професії; визначенні характеру дозвілля, стилю особистого життя. І в цьому важлива роль належить соціальній сфері, яку можна розглядати і в перспективі як феномен життєдіяльності сучасного суспільства.

Соціальна сфера - комплекс галузей, що забезпечують зростання рівня споживання та вдосконалення благ. Соціальна сфера передбачає тісний зв'язок людини та культури, освіти, науки, мистецтва, щоб задовольнити її потреби в гармонії з інтересами свого народу, всього цивілізаційного світу.

Ситуація, яка склалася в соціальній сфері України протягом останніх років, вимагає не лише кардинальних, але й водночас, швидких змін. Загальновідомо, що володіючи на момент проголошення незалежності найбільшим серед країн Східної Європи економічним потенціалом, за чверть століття Україна посідає в регіоні останнє місце за рівнем ВВП на душу населення. Більшість наукових та політичних дискусій сьогодення точаться навколо питання наскільки безнадійною є така ситуація. Іноді здається, що для пошуку відповідей потрібно розплутати клубок надзвичайно складних проблем, проте при найближчому розгляді стає зрозумілим, що рецепти давно і добре відомі і питання лише в їхній реалізації.

Проблемам функціонування та розвитку соціальної сфери в нашій країні завжди приділялося достатньо уваги, але їх рішення найчастіше носило декларативний характер. Спроби вирішити соціальні проблеми не давали бажаних результатів, оскільки всі вони були спрямовані на подолання кризових явищ в одній окремо взятій галузі соціальної сфери. На сучасному ж етапі розвитку потрібні нові підходи до їх вирішення, спрямовані на розвиток соціальної сфери не стільки як суб'єкта господарювання, а насамперед, як сфери діяльності, покликаної забезпечувати високу якість життя населення.

В науковій літературі проблеми розвитку перспектив соціальної сфери знайшли відображення в роботах А.З. Підгорного, В. Базилевича, В. Важеніна, А. Величко, О. Гаврилюка, В. Гейця, А. Гриценка, Н. Іванової, В. Кудряшова, В. Куценко, Д. Львова, Д. Полозенка, А. Ревенка, Є. Синельник, В. Соболева, С. Соколенка та інших. Віддаючи належне їх науковим напрацюванням з цієї проблематики, слід зауважити, що залишаються недостатньо дослідженими питання розвитку соціальної сфери, як основи забезпечення якості життя населення.

Разом з тим у науковій літературі залишаються нерозв'язаними питання проведення статистичного вивчення соціальної сфери в Україні з метою розширення інформаційно-статистичної бази, наповнення її новими показниками, запровадження нових методів збирання інформації.

Мета дипломної роботи полягає в визначенні пріоритетних напрямків, проблем та шляхів розвитку соціальної сфери України. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких теоретико-методологічних і практичних завдань:

- розкрити сутність соціальної сфери як об'єкта статистичного вивчення;
- проаналізувати сучасний стан, структуру та тенденції розвитку соціальної сфери;
- провести аналіз окремих секторів соціального комплексу (освіти, здоров'я, культури);
- обґрунтувати систему статистичних показників аналізу соціальної сфери України;
- визначити слабкі місця та шляхи удосконалення вітчизняної системи соціального захисту;
- запропонувати підходи до розв'язання проблем функціонування соціальної сфери та визначити перспективи її розвитку.

Об'єктом дослідження є соціальна сфера України.

Предметом дослідження є наукові, методологічні та методичні підходи до статистичного вивчення соціальної сфери в Україні.

Інформаційною базою дослідження є закони України, постанови Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, офіційні публікації та методичні матеріали Державної служби статистики, офіційні та методичні матеріали Міністерства освіти і науки України та статистичної служби Європейського Союзу, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів (монографії, наукові статті, матеріали науково - практичних конференцій і семінарів), довідкові й інформаційні видання, інтернет - ресурси тощо. Дипломна робота виконана з використанням комп'ютерних технологій та табличного процесора Microsoft Excel.

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, загальнонаукові принципи проведення комплексних досліджень, загальна теорія систем. Для вирішення завдань дослідження були використані: методи системного й факторного аналізу; методи абстрактно-логічного аналізу; статистичний аналіз; системноструктурний аналіз.

ВИСНОВОК

Сучасний розвиток соціальної сфери держави вимагає докорінних змін в проведенні соціальної політики та соціальної стратегії. Світовий досвід свідчить, що такими змінами можуть бути створення іноваційних систем у сфері соціального розвитку в Україні через застосування сучасних соціальних технологій. Україна, яка прагне бути сучасною, розвиненою, соціальною державою, не може стояти осторонь соціальних процесів, що протікають в державах Європейського союзу, і саме тому вивчення та наукове обґрунтування сучасних соціальних технологій передових держав світу надасть можливість працівникам соціальної сфери більш глибоко зрозуміти соціальні процеси в нашому суспільстві та на високому, рівні їх застосовувати у своїй практичній діяльності. Наразі розвиток українського суспільства характеризується змінами в суспільних відносинах, тому надзвичайно важливого значення набувають питання, що пов'язані з проблемами соціального розвитку (наука, освіта, охорона здоров'я, подолання бідності, ринок праці, тощо).

Соціальний розвиток передусім передбачає якісне поліпшення показників, що характеризують соціальну сферу, до яких можна віднести: мінімальні соціальні гарантії, які забезпечують нижчий рівень соціальних показників: мінімальний споживчий бюджет; мінімальна заробітна плата та пенсія; прожитковий мінімум; доходи населення, їх структура, що визначають рівень життя населення; витрати населення та їх структура, що визначають якість життя населення; рівень заробітної плати та темпи її зростання; рівень пенсій за віком та рівень їх зростання; доступність послуг освіти та охорони здоров'я; доступність закладів культури.

Порівнюючи освіту України у перші роки незалежності та сьогодні, можна сказати, що вона зазнала суттєвих змін, а саме в якості освіти, способах викладання та ін. Сучасна освітня система в Україні представлена дошкільною, повною загальною середньою, позашкільною, спеціалізованою, професійною (професійно-технічною), фаховою передвищою, вищою освітою та освітою для

дорослих (у тому числі післядипломною освітою). У світі сьогодні існує багато проблем, але треба починати їх вирішувати саме з освіти, хоча мало хто цілковито знає основні проблеми сучасної освіти та напрями їх вирішення. Якщо не вирішити проблеми освіти, то немає сенсу починати вирішувати інші проблеми, тому що всі вони повернуться назад. Адже система освіти має визначний вплив на розум, думки та почуття людини. Розбудова сучасної структури освітньої галузі має забезпечити оптимальні умови для функціонування та розвитку системи освіти і всіх її підсистем; реалізацію різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів отримання освіти, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг, свободу вибору в освіті. Підвищення якості освіти призведе до збільшення інтелектуальних здібностей нації, зміцненню її інтелектуального потенціалу.

Виховний компонент освіти, як відомо, формує особистість. Освіта дозволяє істотно збільшити інтелектуальні здібності і можливості людей, впливає на їх життєві позиції, формує потребу до творчості, до зміни життя у кращу сторону від якості освіти залежить вирішення проблем якості в усіх сферах життя суспільства. Кожна людина, привносячи в суспільну свідомість свій вклад, бере участь у формуванні менталітету нації. Отже, чим інтелектуально багатшим і морально досконалішим буде кожен член суспільства, тим більше перспектив у нації забезпечити собі гідну якість життя.

Суб'єктний аналіз соціально-економічних проблем розвитку соціально-культурної інфраструктури на сьогодні є найбільш актуальним. Враховуючи це, доцільним вважаємо уточнення сутності та змісту освітньо-економічної інфраструктури. На наш погляд, не є доречним поєднувати елементи освітньої та культурної інфраструктури в єдиний елемент соціальної інфраструктури. Дійсно, освіта та культура відіграють головну роль у вихованні людини як суб'єкту соціально-духовного життя. Але отримання освітньої "наповненості" є для сучасної людини законодавчо-обов'язковим елементом, в той час як отримання культурної "наповненості" залежить від бажання самої людини та не

підпорядковується законодавчій ініціативі. Так, отримання освіти є обов'язковою вимогою для людини, а відвідування закладів та установ сфери культури відбувається виключно за особистим бажанням. Сфера освіти надає знання, формує у людини певні уміння та навички, виконуючи, переважно, освітню функцію. В порівнянні з нею, заклади та установи сфери культури, здебільшого, сприяють формуванню в суспільстві морально-етичних цінностей, виконуючи функцію формування світогляду людини через призму усталених ціннісних орієнтацій, а функціонування культових організацій відноситься виключно до царини особистісних вірувань та вподобань відвідувачів. Тому виокремлення з освітньо-економічної інфраструктури її самостійного елемента — культурно - мистецької інфраструктури, до якої належать елементи театральної, бібліотечної, музейної справи, є цілком доречним.

Культурно-мистецьку інфраструктуру доцільно визначати як комплекс об'єктів та суб'єктів сфери культури (театральної, бібліотечної, музейної справи), на які покладено відповідальність за досягнення розвитку людського потенціалу через механізми формування в суспільстві морально-етичних цінностей, світогляду, усталених ціннісних орієнтацій як фундаменту соціально- економічного розвитку держави та пріоритетного напрямку державної культурної політики.

Галузь охорони здоров'я є ключовим елементом соціальної сфери та представляє особливий інтерес для забезпечення економічної безпеки країни як визначальний чинник якості життя та людського капіталу. Держава має визнати науково обґрунтовану концепцію сталого розвитку національної сфери охорони здоров'я як пріоритетної, на рівні з розвитком економічної, політичної та воєнної потужності України. Йдеться про активізацію державного сприяння економічному динамічному розвитку всіх господарчих суб'єктів галузі та створення сприятливого конкурентного середовища в галузі охорони здоров'я. Проте ключовим заходом щодо поліпшення якості національної системи охорони здоров'я є збільшення обсягів фінансування цієї сфери. Отже, стан системи охорони здоров'я можна поліпшити лише на основі комплексного підходу, у тому числі шляхом розв'язання екологічних, економічних,

фінансових та політичних проблем, притаманних Україні. Подальший розвиток досліджень із питання вітальної безпеки (як теоретичних, так і прикладних аспектів) буде сприяти ефективному функціонуванню галузі охорони здоров'я не тільки як одного зі складників економіки країни, а й дасть змогу побудувати дієву систему нейтралізації загроз здоров'ю населення України.

У зв'язку з цим можна запропонувати інноваційний підхід до удосконалення державного управління соціальною сферою. Цей підхід, на мою думку, повинен ґрунтуватися на таких принципах:

- зміщення пріоритетів розвитку суспільства у бік його соціальної складової;
- перехід від кількісних до якісних оцінок;
- підвищення якості життя в планованому континуумі;
- забезпечення взаємозв'язку і взаємозалежності якості життя людини і суспільства в цілому;
- формування спільних інтересів (екологія);
- визначення залежності між потребами і здібностями їх задоволення;
- формування критеріїв оцінки якості життя людини у відповідності з рівнем розвитку суспільства.

Вважаю, що передумови успішного реформування соціальної сфери України полягають в наступному:

- По-перше, у розумінні того, що нині відбувається трансформація економіки товарів в економіку людини. За цих умов, вкладення коштів в соціальну сферу слід розглядати не як витрати, а як інвестиції, передусім в інтелектуальний капітал.
- По-друге, потрібно здійснювати макроекономічне прогнозування ситуації на ринку праці на період 3-5 років, у тому числі за критеріями професійної підготовки та компетентностей яких вимагатимуть від потенційних працівників роботодавці.
- По-третє, не варто розглядати людину виключно як ресурс – економічний, політичний чи трудовий. Слід навчитися розуміти мотивацію та інтерес людини, в тому числі і економічний, які спонукають її до праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакуменко В. Д. Інновації в управлінні суспільним розвитком : навч. посіб. / А. М. Михненко, В. Д. Бакуменко, С. О. Кравченко. – К. : [НАДУ], 2016. – 116 с.
2. Ганюкова А. Ю. Організаційні засади побудови системи статистичних показників середньої освіти / А. Ю. Ганюкова // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2015. – № 4(169). – С. 169
3. Доломанова К.Ю. Актуальні проблеми фінансування галузі «Культура та мистецтво» у розрізі бюджету розвитку та бюджету споживання / К.Ю. Доломанова // Вісник ДУЕТП – 2016. – № 2. – С. 177–184.
4. Жияєв І.Б., Ковтунець В.В., Сьомкін М.В. Вища освіта України:стан та проблеми – К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії педагогічних наук України, 2015. – 96 с.
5. Кулаєць, М. М. Вища освіта і сьогодення. Місія вищої освіти в сучасному світі / М. М. Кулаєць, Н. М. Хомаа // Проблеми освіти : наук. зб. / Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – К. : [б. в.], 2016. – Вип. 64. – С. 102
6. Кулініч О. А. Освіта як чинник соціально-економічного розвитку / О. А. Кулініч, Л. М. Зарецька // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2014. – Вип. 1. – С. 208.
7. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики) : моногр. / В. І. Куценко. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект Поліграф», 2016. – 818 с.
8. Лобас В.М. Раціоналізація державного соціального управління: питання теорії і практики : монографія / В.М. Лобас. – Донецьк : ДонГАУ, 2015. – 245с.
9. Лібанова Е.М., О.В. Макарова, І.О. Курило та ін. ; за ред. Е.М. Лібанової Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки : колективна монографія / [Е.М. Лібанова, О.В.]
10. Любович А.А., Підгорний А.З./Статистичний аналіз соціальної сфери в Україні/ - Любович А.А., Підгорний А.З..

11. Любович А. А. Аналіз середньої освіти в Україні / А.А. Любович, О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально – економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. Випуск 4. Частина III – Одеса, ОНЕУ. – 2018. – С. 14 -20.
12. Макарова О. В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки : монографія / О. В. Макарова. — К. : Ліра, 2015. — 328 с.
13. Медико-демографічна ситуація та основні показники медичної допомоги населенню в регіональному аспекті. 2013 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uiph.kiev.ua/download/Vidavnictvo/Mediko-demografichna%20situacia.%202013.pdf>
14. Панченко М. Соціальна сфера і соціальна політика та їх співвідношення в аспекті державного управління соціальною сферою / М. Панченко [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu_o/2009_1/R_5/Panchenko
15. Плечко С.П. Соціальна сфера в процесі становлення демократичного суспільства [Електронний ресурс] / С.П. Плечко // Центр перспективних соціальних досліджень.
16. Підгорний А. С., Саматоєнкова А.В., Ольвінська Ю. А., Вітковська К.В. Соціально-демографічна статистика: Підручник // під заг. редакцією к.е.н., проф . Підгорного А. С. - Одеса: ФОП Гуляєва В.М., 2017 - 424 с.
17. Підгорний, А. З. Теорія статистики : навчальний посібник / А. З. Підгорний. – Одеса : ОДЕУ, 2001. – 150 с.
18. Підгорний А.З. Курс демографічної статистики: навч. посібник / А.З. Підгорний., А.С. Кравець - Одеса: ОДЕУ, 2008 - 133 с.
19. Саматоєнкова О.В. Соціальна статистика: навчальний посібник / О. В. Саматоєнкова, Ю. А. Ольвінська. - Одеса: ОДЕУ, 2009. - 102 с.
20. Статистичний збірник «Україна у цифрах» 2016. // Державний комітет статистики України; за ред. І. Є. Вернера.– К., 2012. – 251 с.

21. Синичук С. М. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. / С.М. Синичук, В. Я. Бурак. — К. : Знання, 2014. — 306 с.
22. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. — К. : МАУП, 2014. — 200 с.
23. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. — К. : Центр громадської експертизи, 2016. — 104 с.
24. Соціальна політика в умовах поглиблення соціальної нерівності в Україні монографія / Л.І. Ільчук, О.О. Давидюк/ - 234 с.
25. Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика державного управління : моногр. / А. А. Халецька. — Донецьк : Юго-Восток, 2016. — 430 с.
26. Чепелевська Л.А., Ситенко О.Р, Бедний В.В, [та ін.] ; за ред. В. В. Лазоришинця. Охорона здоров'я України: стан, проблеми, перспективи / Л. А. Чепелевська, О. Р. Ситенко, В. В. Бедний [та ін.] ; за ред. В. В. Лазоришинця. — Київ : 2015. — 607 с.